

Interessante vangsten van Hymenoptera Aculeata in 1972

door

BR. VIRGILIUS LEFEBER

Vangsten in het Belgisch grensgebied staan weer tussen haakjes.

Colletes halophilus Verhoeff trof ik, samen met J. PETIT, in aantal aan te Cadzand-Nieuwvliet, 3.IX.1972, voornamelijk op *Aster tripolium*, maar ook op *Daucus carota* en *Sonchus arvensis*; in het Land van Saaftinge trof de heer J. PETIT op 24.IX.1972 eveneens een kolonie aan, maar nu in gezelschap van enkele ♂♂ en ♀♀ van de parasiet *Epeolus rozenburgensis* van Lith, de laatste soort alleen op Nederlands terrein; de *Epeolus* ♂♂ en ♀♀ vlogen op *Senecio jacobaea*. Voor de Belgische fauna is *halophilus* nieuw.

(*Prosopis bisinuata* Foerst. een ♀ te Bassenge tegen een loodrechte zandwand op 10.VII.1972 en een ♂ te Eben, 13.VIII.1972 op *Reseda lutea*.) In onze tuin te Maastricht is de soort niet ongewoon.

(*Prosopis styriaca* Foerst., een soort die van Houyet bij Dinant in België al langer bekend is, blijkt al enkele jaren in mijn collectie aanwezig te zijn, nl. van Lanaye, een ♂, 10.VII.1967 en Eben, een ♂, 1971, gekweekt uit een weipaaltje.) (Zie o.a. SCHMIEDEKNECHT, 1930.)

Andrena agilissima Scop. is nog echt in Nederland aanwezig. Ik ving drie ♀♀ en een aantal ♂♂ in mei 1972 te Slavante op *Brassica napus* en *Sinapis alba*; de nesten bevonden zich in de steile mergelwand boven de parkeerplaats voor het Enci-personeel! Het weer werd daarna zo slecht, dat ik de kolonie, ook die te Lanaye, niet meer heb kunnen observeren.

(*Andrena pandellei* Pér. Lanaye, een ♂, 14.VI.1967; det. Dr. WARNCKE.)

(*Andrena polita* Sm. Bassenge, een ♀, 10.VII.1972 op *Crepis*.)

Andrena anthrisci Bl. Wrakelberg, drie ♂♂, 30.V.1966 op *Reseda lutea*; det. Kl. WARNCKE. De soort is mij slechts bekend van Eindhoven, Savelsbos en (Eben).

(*Halictus politus* Schck. komt voor te Eben: drie ♀♀, 20.V.1971, 6.VII.1971 en 14.VIII.1971; alle det. A. PAULY te Embourg. De soort is nieuw voor de fauna van België.)

(*Halictus linearis* Schck. komt eveneens voor te Eben: een ♀, 20.IV.1971; geverifiëerd door A. PAULY.) Ik bezat reeds een aantal ♀♀ uit de omgeving van Maastricht. Was verder bekend van Gulpen, Bemelen (Maasmechelen en Neerharen).

(*Sphecodes niger* Sich. twee ♂♂, 8.VIII.1971 in Malaiseval te Plombières; één van de twee had in beide voorvleugels slechts één cubitaalcel. Daardoor trok het dier de onmiddellijke aandacht van de heer VERHOEFF, die met zekerheid en vreugde het exemplaar op naam kon brengen.) In Nederland slechts bekend van Wittem (ARNOUD-WIERING), ± 1950, Asselt en Meinweg, ± VIII.1949 (H. SANDERS); (in België, Bressoux, 1951).

(*Trachusa byssina* Pnz. Bassenge, een ♀, 10.VII.1972 op *Lotus*. De soort is de laatste twintig jaar praktisch niet meer waargenomen.)

Stelis minima Schck. De Plaat bij Epen, een ♂ en een ♀, gekweekt uit een weipaaltje.

Nomada obscura Zett. te Heel, 18.III.1972 en (twee ♀♀ en een ♂ te Plombières, 1.V.1972 en 31.III.1973). Parasiet van *Andrena ruficrus* Nyl.

(*Nomada villosa* Thms. Han sur Lesse, een ♀, 25.VI.1972. Parasiet van *Andrena lathyri* Alfk. In België gevangen te Esneux, 1926 en Huy, 1953.)

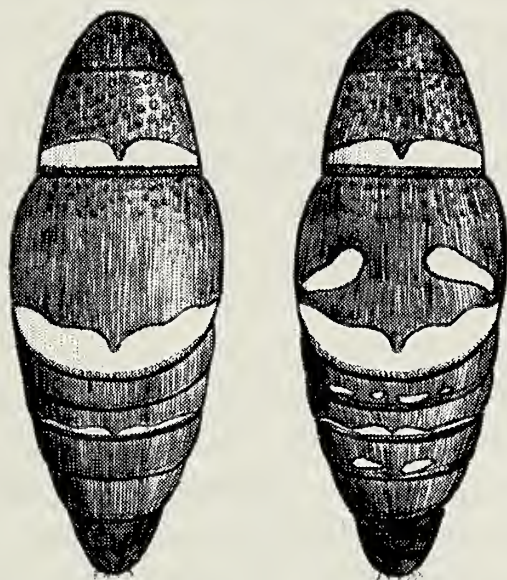
Allodynerus delphinalis Gir. Mijn eerste exemplaar, een ♂, ving ik te Ede, 13.VIII.1972 op *Rubus*.

Microdynerus exilis H.-Sch. kweekte ik uit een dikke paal te Grathem, twee ♀♀ en een ♂, 1972, samen met een hele serie *Microdynerus nugdunensis* Sauss., *Allodynerus rossii* Lep. e.a.; echter geen parasieten.

(*Symmorphus debilitatus* Sauss. Eben, een ♂ en een ♀, 1972 uit weipaaltje; in België zeldzamer dan bij ons.)

Symmorphus connexus Curt. Mamelis, een ♀ en een ♂, in 1972 gekweekt uit een weipaal.

Symmorphus mutinensis Baldini (= *sinuatissimus* Rich.). Ik ving te 't Rooth op 27.VI.1971 een ♂ van een opmerkelijke variëteit. Het exemplaar voldoet geheel aan de beschrijvingen in verscheidene tabellen, d.w.z. geen enkel kenmerk ontbreekt, maar ik ken geen *Odynerus*-species die gele vlekken heeft op het twee-

Symmorphus mutinensis Baldini. Links abdomen van typisch ♂, rechts van f. *eumenoides* nov.

de abdominale segment; bovendien bezit dit exemplaar ook op het derde segment een viertal asymmetrische vlekjes; alle andere gele banden en vlekken zijn wel symmetrisch; de ruimten tussen de grove stippels op segment 1 zijn hoogglanzend; ook het vijfde segment heeft twee gele vlekjes. De vlekken op het tweede segment doen sterk denken aan die van *Eumenes* of *Polistes* en omdat Prof. Dr. J. v. D. VECHT, die het dier ook bekeken heeft, mij aanraade deze variëteit te beschrijven, waag ik het de naam *eumenoides* voor te stellen (zie fig.).

Anoplius nigerrimus Scop. Wrakelberg, 1972 een ♀ en een ♂, gekweekt uit een leeg huis van een wijngaardslak; ook voor R. WAHIS was deze nestbouw van *nigerrimus* nieuw.

Anoplius caviventris Auriv. C. ZWAKHALS verschalkte enkele ♂♂ en ♀♀ in zijn Malaiseval te Asperen, 25.VI.1972.

(*Chrysis trimaculata* Forst. Zes ♂♂ en een ♀, Han sur Lesse, 1973 uit lege

tuin- en wijngaardslakkehuisjes. Volgens J. PETIT (1955, 1969) zijn van deze soort tot 1969 in België een negental exemplaren gevangen, alle in dezelfde omgeving. Deze Zuid- en Middeneuropese soort parasiteert bij verscheidene hellicole *Osmia*-soorten. Mijn exemplaren waren duidelijk parasiet bij *Osmia aurulenta* Pnz. Deze soort heb ik de laatste jaren regelmatig uitgekweekt, maar dan uitsluitend uit de huisjes van wijngaardslakken, terwijl ik *Osmia bicolor* telkens kweekte, ook nu weer, uit die van tuinslakken. De cocons van *aurulenta* en *bicolor* zijn heel gemakkelijk te onderscheiden. Beide zijn dun papierachtig, maar die van *aurulenta* is donkerbruin en die van *bicolor* bijna wit. *Chrysis trimaculata*, dat was bekend, maakt geen eigen cocon, maar verpopt zich in de cocon van de gastheer. Behalve de *aurulenta*'s, die uit zichzelf te voorschijn kwamen, trof ik er ook enige nog in de cocon, zowel levend als dood. *O. aurulenta* knaagt bij het verlaten van de cocon een rafelig gat in de kop ervan; de *bicolor*-cocons waren als het ware in de lengte open gesneden; die van *trimaculata* vertoonden ergens in de zijwand een rond scherp uitgeknaagd gat. Ik trof geen *trimaculata* meer aan in een cocon; alle zeven zoemden reeds een van de eerste dagen na de vondst in de plastic zak rond. *Osmia aurulenta* komt bij ons zowel in de duinstreek als in Zuid-Limburg nog voor. Alleen op de Wrakelberg zou misschien enige kans bestaan om ook *Chrysis trimaculata* nog eens te ontmoeten, ofschoon de soort op het Belgische deel van de Sint-Pietersberg nog nooit is waargenomen).

Pemphredon balticus A. Mor., door mij reeds gemeld van de Hoge Veluwe en van Haelen, heb ik nu gevonden te Grathem, 1972, gekweekt uit dezelfde dikke paal, en wel een ♂. A. MERISUO, die het dier voor me controleerde, deelde me mee dat dit het vierde ♂ was, dat hem onder ogen kwam (eerder van Hämeenlinna in Finland, E. VALKEILA, 1964, gekweekt uit *Sambucus* en van Szczecin, vroeger Stettin, 1939, in coll. MERISUO).

(*Pemphredon enslini* Wagner, de kleinste soort van dit genus, Gruitrode, een ♀, 21.VII.1971; det. E. VALKEILA. De soort is in België gevangen tussen Luik en Epen, aan de Franse grens, en lang geleden in de omgeving van Brussel. Zie *Atlas provisoire des insectes de Belgique*, Gembloux, 1970, kaartje 166. Van Nederland is mij niets met zekerheid bekend. Als *austriacus* Kohl uit de lijst van P. BENNO synoniem is met *enslini*, dan zou de soort lang geleden te Epen gevangen kunnen zijn, maar ik heb dat niet kunnen vaststellen.)

Pemphredon rugifer Dhlb. Sint-Pietersberg, 1971, twee ♂♂ en een ♀, gekweekt uit weipaaltje (en van het Belgisch deel van de berg twee ♀♀ en een ♂, 31.VII.1971) alle det. E. VALKEILA.

Pemphredon wesmaeli Mor. Ede, 3.VI en 6.VII. 1971 in Malaiseval van ZWAKHALS; Mesch, een ♀, uit *Crataegus*-stam en (Opoeteren, een ♀, 11.VII. 1972), det. E. VALKEILA en A. MERISUO.

Passaloecus borealis Dhlb. is een soort (of subspecies?), die ik nooit verwacht had tegen te komen. Onder mijn grote serie *P. gracilis* Curt. (S. YARROW, 1970) waren echter zeven ♀♀ en twee ♂♂, die door A. MERISUO als *borealis* herkend werden; en inderdaad voldoen minstens de ♂♂ aan de beschrijving die DE BEAUMONT (1964) van *borealis* geeft. Mossel, een ♀, 24.VI.1970, gevangen door B. v. AARTSEN; Ede, een ♂ en een ♀, 16.VIII.1970 in Malaiseval van ZWAKHALS; Grathem, een ♂ en twee ♀♀, gekweekt uit de reeds meerdere malen genoem-

de paal; Waterval-Ulestraten, twee ♀♀ uit weipaaltje, 1972 en Sint-Pietersberg, een ♀, 1972 uit een *Salix*-stronk. Is deze soort werkelijk boreo-alpien? Zie MERISUO, 1972b.

Passaloecus clypealis Faest. Drie ♀♀ te Asperen, 5.VIII.1972, in Malaiseval van ZWAKHALS. Deze soort, de enige van het genus met een afgeronde middelste clypeuslob, is nieuw voor onze fauna. Ze nestelt in rietstengels; det. A. MERISUO. Zie K. FAESTER (1947) en K. SCHMIDT (1971).

Diodontus insidiosus Sp. Nu ook een ♀ te Laren-N.H., 21.VII.1972; bekend van Hilversum, Emmen en een zestal vangsten in de duinstreek.

(*Psen beaumonti* van Lith, nu ook te Plombières, een ♂, 1.VI.1971; det. VAN LITH; negen vangsten in Nederland, het vierde exemplaar voor België.)

Psen (Mimesa) bruxellensis Bondr. Nu ook een ♀ te Heel, 12.VII.1972.

Psenulus chevrieri Tourn. was de naam die E. VALKEILA gaf aan het ♀, dat toevallig tussen de serie van *Pemphredon* terecht kwam, die ik hem toestuurde. Ik zie geen enkel verschil tussen dit ♀ en die van mijn zeer grote serie *pallipes* = *atratus*. Toch werd een deel van die ♀♀ in maart 1973 door A. MERISUO gedetermineerd als:

Psenulus brevitarsis Merisuo.. Ook onder mijn ♂♂ van *atratus* vond hij een aantal van zijn *brevitarsis* en die zijn inderdaad heel gemakkelijk van de andere *atratus* te onderscheiden. De middentarsen zijn nl. sterk verkort, vooral de drie eerste tarsleden. Zeker is, dat over de groep *pallipes-atratus-chevrieri-brevitarsis* het laatste woord nog niet gezegd is. Zie ook A. K. MERISUO, 1937 en 1938.

Psenulus chevrieri Tourn. Bokhoven, een ♀, 7.VII.1971.

Psenulus brevitarsis Mer. Sint-Pietersberg, een ♂, 1969 uit paaltje; Bemelen, een ♀, 4.VII.1971 en een ♀, 1972 uit *Crataegus*-hout (Bassenge, een ♂, 1970 uit paaltje en Eben, een ♂, 1969, uit paaltje).

Psenulus laevigatus Schck. In 1973 drie ♂♀, Bunde, uit *Sambucus*-stengel; een ♂♀ in coll. J. P. VAN LITH.

Crossocerus assimilis Sm. Sint-Pieter, een ♂ uit *Sambucus*-hout en (Eben, eveneens een ♂ uit *Crataegus*-hout) beide in 1972. ♀♀ zijn gewoner.

Crossocerus styrius Kohl mijn eerste ♂, 't Rooth, 1972 uit *Sambucus*-stengel; det. K. VEGTER.

Ectemnius cephalotes Ol. Asperen, 5.VIII.1972, een ♀ in Malaiseval van C. ZWAKHALS, det. J. LECLERCQ.

(*Alyson bimaculatus* Pnz. In Nederland niet ongewoon in zandstreken; in België weinig gemeld; Maasmechelen, een ♂ en een ♀, 16.VIII.1972 en een ♀, 20.IX.1972, alle drie op *Jasione montana* en een ♂, 9.VIII.1972 te Plombières in Malaiseval.)

(*Astata stigma* Pnz. eveneens te Maasmechelen, een ♀, 1.VIII.1972; er zijn mij geen andere vindplaatsen in België met zekerheid bekend.)

Summary

Enumeration of interesting Hymenoptera Aculeata, mainly caught in the south of Dutch Limburg and the adjacent part of Belgium (Belgian localities between

brackets). *Passaloecus borealis* and *clypealis* are new to the Dutch fauna, *Colletes halophilus* and *Halictus politus* are new to the fauna of Belgium.

Symmorphus mutinensis Baldini, f. *eumenoides* nov. is a striking new form with supplementary yellow spots on the second abdominal segment and small asymmetrical ones on segment 3.

Geciteerde literatuur

- BEAUMONT, J. DE, 1964. Hymenoptera: Sphecidae. *Insecta Helvetica* 3: 107—110.
- FAESTER, K., 1947. Une nouvelle espèce du genre *Passaloecus* Shuck. *Ent. Meddr* 25: 204—205.
- MERISUO, A. K., 1937. Eine neue Art zur Gattung *Psenulus* Kohl. *Ann. ent. fenn.* 3: 93.
- , 1938. Die *Pseninen* Finnlands. *Ann. ent. fenn.* 4: 192—197, 248—254.
- , 1972a. Zur Kenntnis der *Pemphredon* Latreille-Arten. *Ann. ent. fenn.* 38: 190—192.
- , 1972b. Über die Tyloide der Finnischen *Passaloecus*-Männchen. *Ann. ent. fenn.* 38: 203—207.
- PETIT, J., 1955. Insectes intéressants récoltés par le "Cercle des Entomologistes liégeois". *Lambillionnea* 55: 23—27.
- , 1969. Notes sur quelques hyménoptères récoltés en haute Belgique. *Lambillionnea* 57: 70.
- SCHMIDT, K., 1971. *Passaloecus clypealis* Faester in Ost-Holstein. *Schr. naturw. Ver. Schlesw.-Holst.* 41: 73—79.
- SCHMIEDEKNECHT, O., 1930. Die Hymenopteren Nord- und Mittel-Europas, II. Auflage: 887.
- YARROW, I. H. H., 1970. Some nomenclatorial problems in the genus *Passaloecus* Sh. and two species not before recognised as British. *Ent. Gazette* 21: 167—189.

Maastricht, Brusselsestraat 38.

Kaestner, A., 1973, Lehrbuch der speziellen Zoologie. Band I: Wirbellose; 3. Teil: Insecta; B: spezieller Teil. pp. 273—907, figs. 405, 29 pagina's met literatuurgegevens, index van systematische eenheden 67 kolommen, zakenregister 36 kolommen. VEB Gustav Fischer Verlag, Jena. Prijs (gebonden) M. 35,—. Het eerste deel van dit boek, het algemene deel over insekten, besprak ik in *Ent. Ber., Amst.* 33 (7): 131. Het meeste wat daar gezegd is geldt ook voor het tweede deel. Ook dit valt op door een sterke benadrukking van functionele en biologische aspecten, en een relatief geringere nadruk op morfologie en systematiek. Helaas is ook de typografie even buitengewoon lelijk en onoverzichtelijk als in het eerste deel. Ook het feit dat de index voor het eerste deel geïncorporeerd is in die van het tweede deel is niet bijster handig.

De indeling is in het algemeen aldus, dat per orde een korte diagnose wordt gegeven, gevolgd door een uitgebreid overzicht van morfologie en vooral biologie van alle stadia, en tenslotte een kort overzicht over de belangrijkste families, met nog wat biologische notities.

Als inleiding tot de systematiek der insekten laat het boek ons erg in de steek. Van vrijwel geen der genoemde families worden kenmerken genoemd, en ook een tabel tot de (evt. alleen maar voornaamste) families ontbreekt. Daarbij komt dat het boek ontsierd wordt door een keur van termen als „Antliophora”, „Dicondylia”, „Palaeoptera”, etc. Dergelijke begrippen, die slechts een rol spelen in de speculatieve indeling der orden van de insekten (wat nauwelijks aan bod komt), werken in een leerboek als dit slechts verwarrend.

Tegenover dit alles staat echter een omvangrijk feitenmateriaal vooral over de biologie, gebaseerd op zeer recente literatuur. Met een prijs van niet meer dan 50 Oostduitse marken voor beide delen tezamen is men dan ook bepaald niet bekocht. — W. N. ELLIS.